

EKFRÄMJANDETS EXKURSION 2008 I SKÅNE

Nedtecknat av Lars Dahlén

I ett utomordentligt gynnsamt väder – något som i Skåne inte hade varit vanligt den senaste månaden – inleddes 2008 års exkursion den 16 september på ett laboratorium söder om Sjöbo. Närmare bestämt det s.k. landskapslaboratoriet i Snogeholm. Ekfrämjandets ordförande *Arne Mirton* hälsade välkommen och kunde konstatera att ett rekordstort antal deltagare hörsammat inbjudan, drygt 110 personer var nu i startgrupparna för en två-

dagars exkursion på temat ”Produktion av ädellöv”. Deltagarantalet var det näst högsta hittills under detta århundrade. Oavsett om orsaken till det stora intresset var temat, landskapet eller något annat, fanns nu förutsättningar för intressanta diskussioner med många deltagare. Arne konstaterade inledningsvis att han var här med Ekfrämjandet för andra gången. Förra gången var i oktober 2005, då initiativtagarna till landskapslaboratoriet i

Ekfrämjandets ordförande hälsar deltagarna välkomna. T.h. årets exkursionsvärd Jesper Witzell vid Skogsstyrelsen i Höör som står redo att ta mikrofonen och berätta om de olika exkursionspunkterna. - Foto: U. Olsson.

Intresserade åhörare. - Foto: Thomas Thörnqvist.

Snogeholm, Roland Gustavsson och Pelle Gemmel hedrades för sina insatser med Ekfrämjandets länspris i Skåne.

Arne överlämnade därefter mikrofonen till årets exkursionsvärd *Jesper Witzell*, ställföreträdande distriktschef för Skånes sydvästra distrikt inom Skogsstyrelsen. Jesper konstaterade att det var glädjande att intresset för hans landskap var så stort och beskrev lite av vad som är signifikativt för distriktet: inte mycket skog men väldigt stor andel ädellövskog, nära till storstaden Malmö och Öresundsregionen, 28 (jo, tjugoåtta!) kommuner. När sedan bron mellan Danmark och Tyskland blir klar kommer åtskilliga miljoner människor i norra Tyskland att kunna nå södra Skånes ädellövskogar på några timmar. Ädellövskogen har många kvaliteter och är intressant inte bara med avseende på produktions- och miljöaspekterna. Ädellövskogen får en allt större betydelse för dess "sociala värden". Jesper presente-

rade därefter skogskonsulent *Nils-Gunnar Cato* vid Skogsstyrelsen, som tagit på sig rollen som moderator under exkursionen. Jesper presenterade även de två personer som varit huvudansvariga för exkursionsplaneringen, nämligen *Gunnilla Oleskog*, Skogsstyrelsen och *Henrik Nilsson*, SUSAB. Efter denna inledning fick nu *Rolf Öfvergård* på SLU ta över stafettpippen, dvs. mikrofonen.

Landskapslaboratoriet

Rolf presenterade de tankegångar som legat bakom inrättandet av landskapslaboratoriet på Snogeholm. Projektet är ett samarbete mellan Institutionen för landskapsplanering och Institutionen för sydsvensk skogsvetenskap vid SLU i Alnarp, samt Skogssällskapet som svarar för skötselåtgärderna och Region Skåne som är markägare. Landskapslaboratoriet har som syfte att visa hur skog kan skapas när man redan vid anläggningen förenar

miljö, produktion och rekreation. Genom de många olika kombinationer av planteringar som gjorts kan man tydligt följa hur utvecklingen är för olika kombinationer. Området brukades fram till 1993 som åkermark. År 1994 genomfördes planteringen efter noggrann ogräsbekämpning och markberedning. Bl.a. på grund av stora sorkproblem fick hjälpplanteringsinsatser göras både 1995 och 1996.

Slingan

Snogeholms strövområde har 200 000 besökare årligen. Rolf berättade att vi under eftermiddagen skulle gå en slinga på 3 kilometer. För att få någorlunda lätthanterliga grupper delades vi automatiskt genom en finurlig mapplotning in i tre grupper som kom att guidas förutom av Rolf Öfvergård även av hans kollegor från SLU *Erik Agestam* och *Magnus Löf*. Detta tilltag (gruppindelningen) innebar att hävdatecknaren fick påtagliga problem. Tack vare en splittrad och kluven personlighet hade det inte varit svårt att följa två grupper. Men tre blev för mycket. För att inte tala om hur svårt det var att försöka notera alla kloka (och mindre dylika) kommentarer som fälldes under den mycket intressanta rundvandringen. Den tidigare omnämnda exkursionsmappen innehöll både karta och recept på de olika anrättningarna vi såg under vägen. Den behöver alltså inte refereras här. Undertecknad har i stället nöjt sig med en liten citatsamling uppsnappad under delar av två av gruppernas promenader:

- Lärk och lera går inte ihop, inte heller lärk och närgånga tallriksharvar.
- Asken vill ha rörligt markvatten och det finns det inte här.
- Askskottsjukan beror på en svamp som tar sig in via blad/tunn bark.

*Maria Birkedal berättade bl.a. om gnagarnas härjningar i de unga trädplanteringarna.
- Foto: U. Olsson.*

Bor, som kommer från havsvatten via nederbörden, är ett viktigt grundämne för askens vitalitet.

-I Slovakien har man framgångsrikt flygbesprutat bokskogar med bor vid stora bokbarksjuke-epidemier.

-Sådd av ek på de olika parcellerna stötte på hårt motstånd från ABFS (AB Förenade Sorkar). Det krävs uppemot 10 000 ollon per hektar för att ha chans att lyckas. På senare tid har sorken fått allt större hjälp av vildsvinen i kampen mot ekodlaren.

- Ekollon förvaras bäst över vintern i en bäck med starkt strömmande vatten, djupt ner i Vättern eller i en plantkyl.

*Bengt Nihlgård är en flitig filmare under Ekfrämjandets exkursioner. Boris Möllerström (sittande) dokumenterar framgångsrikt med en systemkamera. - Foto: Thomas Thörnqvist.
- Foto: Thomas Thörnqvist.*

-Är man riktigt ambitiös och sår ut 20 000 ekollon samt har otur med för lite sork kan det hända att man får upp 17 000 plantor. Det skapar också problem.

-Bästa antisorkmedlet är minkspilling upplöst i vatten. Ekollonen bör ligga och dra minst ett dygn i denna soppa. Kan dock endast utföras av personer med begränsat luktsinne.

- Hybrid Aspen är en korsning mellan europeisk och amerikansk asp. Plantorna är dyra men det räcker med ca 1 200 per hektar. Fullvuxen efter 27 år. Högst tre generationer på samma rotsystem. Går bra som tändsticksvirke.

-Hybridpoppel växer också snabbt men har en mörkfärgad kärna. F.n.

finns det knappast någon avsättning för hybridpoppel.

-Klimatförändringarna och dess påverkan på nederbörd och temperatur kan innebära en 40 %-ig ökning av ekproduktionsmöjligheterna inom 100 år.

-Bland de olika kombinationer av bok med andra trädslag som anlagts tycks bok och al bli bäst.

Under vandringen fanns några särskilda stopp inplanerade. *Maria Birkedal* talade vid en station om eksådd och *Johan Berg* om klimatförändringarna. Eftermiddagens kaffe med tillbehör hade välvilligt sponsrats av *Anders Rosell* på Skogsällskapet.

Vid fyratiden var samtliga grupper fortfarande någorlunda samlade tillbaka vid startfällan. Lagom motionerade och med

flera nya intryck tycktes deltagarna vara mycket nöjda med eftermiddagen. Arne Mirton tolkade Ekfrämjandets tacksamhet och överlämnade några bevis på besökarnas uppskattning till guiderna. Det var nu hög tid att ta sig till Ystad och inkvarteringen. Programmet hade detta år anpassats så att det skulle finnas lite mer utrymme för andhämtning mellan sista exkursionspunkt och årsmötet. Om bara buss- och bilförarna höll sig någorlunda till hastighetsangivelserna skulle det kunna finnas drygt en timme till förfogande.

Årsmöte

Tyvärre visade det sig att vandrarhemmet låg lite längre bort från hotellet än vad arrangörerna insett. Den väl tilltagna tiden mellan ankomst till förläggning och årsmöte blev därmed inte alls så lång som det var tänkt. Dessutom började det regna vilket skapade ytterligare besvär för de vandrarhemsboende. Ska man fortsätta på det mer negativa spåret så var väl inte heller årsmöteslokalen den bästa. Av lokalhyre-ekonomiska skäl blev lokalen densamma som matsalen som, visade det sig, råkade ansluta utan vägg till baren. Eftersom vi inte var ensamma på hotellet blev ljudnivån från andra understundom något störande. Med hjälp av vår högtalaranläggning var det trots allt någorlunda möjligt även för dem som satt längst bak att följa förhandlingarna.

Bland det som särskilt kunde noteras från årsmötet var att Arne Mirton avsagt sig omval som ordförande. Arne ersattes nu av *Jan Linder* som enhälligt valdes till Ekfrämjandets nye ordförande. Lite överrumplande för den avgående ordföranden reste sig *Bengt Nihlgård* och förklarade att styrelsen, utan ordförandens vetskap, beslutat att utdela Ekfrämjandets främsta utmärkelse, Ekskrinet, till Arne.

Motivering finns på annan plats i detta nummer av Ekbladet.

Exkursionen gästades i år av representanter från Svenska lövträdsföreningen; *Stellan Gustafsson* (vice ordf.) och *Leif Larsen* (kassör). De gavs möjlighet att berätta lite om föreningen som bildades år 2000 och har ca 200 medlemmar företrädesvis i norra Sverige.

Onsdag morgon – Skabersjö

Prick klockan 8 hade alla deltagare ånyo iklätt sig exkursionsrollen och embarkerat de två bussar som nu skulle frakta deltagarna till skogs i det skånska landskapet. På begäran av markägarna hade alla uppmanats att inte använda egna bilar utan samåka i de båda bussarna.

Först på tur stod Skabersjö där godsförvaltaren *Jesper Runge* mötte upp. Jesper inledde med en kort beskrivning av Skabersjö som sedan 1600-talets början är i familjen Totts ägo. Godset omfattar 3 600 ha varav hälften är skog och hälften av skogen består av ek och bok. Vi besökte några bestånd som uppstått i samband med ”omställning 90” som var ett projekt med syfte att minska den svenska arealen åkermark i samband med EU-medlemskapet. Det inrättades då ett stöd till de markägare som ville omföra åkermark till skogsmark. I det här aktuella fallet handlade det om ett område som från att vara åkermark till 1990 nu var en ungskog med ek. Med en liten såddmaskin sattes det ut 120 kg ekollon per hektar på 2-5 cm djup. Problem, inte med hjortar utan med harar, gjorde att ett viltstängsel kombinerat med hönsnät nertill var nödvändigt för att freda odlingen. Mängden utsådda ekollon visade sig vara mer än tillräcklig. Senare anläggningar med givan 90 kg visade sig även de vara för stora. Problemet är dock att vid beslutstillfället vill man gärna vara på

den säkra sidan och gardera sig för större avgångar. Då tar man gärna till lite för mycket. Frågan är vad som är värst, att komplettera sådden eller gallra plantuppslagen?

Jesper beskrev att en första röjning hade gjorts 1997 och kostade 5-6 dagsverken per hektar. Därefter hade ytterligare två röjningar gjorts och nu var det dags för den första gallringen. Den fortsatta skötseln är inriktad på att gallra ”lite och ofta”, ungefär vart tredje år. Slutmålet var 80 till 100 stammar med 60 cm diameter. Nu vidtog en intensiv diskussion om olika skötsel aspekter; anträd, när bör man välja huvudstammar, gallringsintervall, höst- eller vårsådd m.m.

Som alternativ till såddmaskin nämndes en metod från Danmark. Där körde plantören i lagom låg fart en gammal bil över den preparerade åkermarken och tryckte ner ekollon i spåren efter framhjulen. En liten pinne bakom bakhjulet föste jord över spåret. Metoden verkade fungera rent tekniskt. Däremot kan väl viss tveksamhet anföras mot arbetsställning och ergonomi.

Onsdag förmiddag – Börringe Kloster

Nu vidtog en kortare bussförflyttning till Börringe Kloster. Väl framme hälsade *Henrik Nilsson* från SUSAB (men även ledamot i Ekfrämjandets styrelse och exkursionsplanerare) välkommen. Henrik gjorde sig snabbt populär genom att lotsa skaran av deltagare till en, som det nu kändes, välbehövlig förmiddagsfika. Detta näringsintag sponsrades av Skogsstyrelsen.

Cecilia Rooth demonstrerade rätt metod och rätta verktyg vid stamkvistning av ek. - Foto: T. Thörnqvist.

Henrik tvingades emellertid snart avbryta de livliga kaffepausdiskussionerna för att påkalla deltagarnas uppmärksamhet. Han berättade att han sedan 1998 ansvarat för förvaltningen av skogen på Börringe Kloster. Fastigheten omfattar 4 000 hektar varav 1 000 hektar är skogsmark. Vi befann oss nu i ett bestånd som kommit något längre än det vi såg tidigare på Skabersjö. Här hade det skett en ekplantering på hagmark för 50 år sedan. Förutom att diskutera beståndet fanns det här två olika delstationer med temat ”stamkvistning” och ”näringsbalans”.

Stamkvistning

Stamkvistningsstationen hade *Cecilia Rooth* hand om. Här visades både lämpliga kvistsågar och hur de bäst hanterades. Cecilia gav också klara besked om när det är lämpligt att kvista:

- Vattskotten putsas bäst i augusti-september.
- Torra kvistar kan man åtgärda året om.
- Gröna kvistar ska aldrig kvistas när löven sitter kvar.
- Om möjligt (och det är det med rätt redskap) rekommenderades kvistning upp till 8 meters höjd. Åtgärden bör

utföras innan stammen blir grövre än 14 cm i diameter.

På frågan om stamkvistning lönar sig blev svaret att idag får man dubbelt så mycket betalt för en kvistfri 50-cm stock som för en stock med torrkvist.

Ett problem är att ek som växer snabbt blir sprött/hårt. En tysk modell med gallringsfritt de första hundra åren syftar just till att åstadkomma en mer långsam tillväxt som ger en ved som inte är så spröd/hård.

När det gäller val av huvudstammar är det viktigt att hitta exemplar som inte är så vattskottsbenägna. Varje borttaget vattskott ger små märken i virket, s.k. kattfötter.

Det kom också till en diskussion kring varför beståndets ekar inte såg ut att må så där alldeles bra. Bristande vattentillgång orsakad av den täta gräsvegetationen eller möjligen bristande näringsbalans blev de kloka svaren. Och kanske skulle den frågan bli mer vetenskapligt besvarad på nästa station.

Markkemi

I anslutning till en pedagogisk fallgröp (markprofil) fanns *Gunnar Thelin* från företaget EkoBalans. Gunnar som är växtbiolog till utbildningen har tidigare forskat i ämnet näringsbalanser och driver nu ett företag som arbetar med askåterföring (alltså vedaska.).

Gunnar berättade om skogens markkemiska bokslut och lämnade ut ett dokument som beskrev näringsbalansen för ett ekbestånd i Börringe. I takt med ökat uttag av s.k. GROT (grenar och toppar) får man ofta en negativ näringsbalans i beståndet. Dvs summan av näringsämnen som tas ur beståndet vid avverkning är större än den som långsiktigt kan tillföras via vittring av markens mineraler

och deposition från luft och nederbörd. Att återföra aska till beståndet råder bot på bristen. En mängd frågor och svar om olika askkvaliteter, givor och kostnader diskuterades och här kunde nog diskussionen ha fortsatt länge. Men det började nu bli dags för lunch så uppbrott och inlastning i bussarna blev nödvändig för vidare färd mot nästa mål.

Christinehof och Högestads förvaltnings AB

Väl framme vid lunchstationen möttes sällskapet av markägaren själv, *Carl Piper*. Carl berättade om sitt företag som förvaltar 13 000 hektar (1,5 % av Skånes yta). Skogsskötseln har sedan länge skett med mycket stor naturmiljöhänsyn. Som ett tydligt bevis på detta presenterade Carl två av sina närmaste medarbetare *Matts Karlsson* (tidigare forskare på SLU) och *Charlotte Lindström* (biolog med limnologisk inriktning). Företaget är certifierat enligt såväl ISO som PEFC och FSC vilket ställer stora krav på administration och myndighetskontakter. Skogen omfattar 7 000 hektar varav hälften är granskog med bok som god tvåa. Maskinavverkningarna sköts av entreprenörer medan de manuella insatserna görs med sex egna anställda skogsarbetare.

En stor utmaning är ambitionen att kombinera höga produktionsmål med lika höga naturvårdsmål. Bl.a. har det hittills anlagts 50 hektar våtmarker och man strävar efter att varje år skapa två nya. En annan viktig aspekt i fastighetsskötseln är besöksnäringen. Några av Skånes vackraste naturområden och viktigaste kulturhistoriska platser ingår i ägoinnehavet. Dessa görs tillgängliga för allmänheten genom särskilt iordningställda vandringsleder. Man lägger ner mycket arbete för att på ett pedagogiskt sätt föra ut budska-

Matts Karlsson, Christinehof & Högestads nye skogschef, demonstrerar med stor entusiasm och med "ett levande diagram" godsets höga produktionsmål. - Foto: U. Olsson.

pet om brukande och bevarande. Detta åskådliggjordes på ett imponerande sätt genom ett av de flesta aldrig tidigare skådat "levande diagram". Ett annat bevis på de höga naturvärdena på fastigheterna är att drygt 2 200 hektar utgörs av s.k. Natura 2000-områden. För att åskådliggöra hur man arbetar med produktion och miljö gick vi igenom ett bestånd där produktions- och naturvårdsträden var markerade och diskuterade för och emot olika trädval.

Demoplantering

Vi besökte även under eftermiddagen en inhägnad ädellövplantering. Här berättade Magnus Lof från SLU om de demonstrationsplanteringar som anlades efter de svåra stormfällningarna av gran i Syd-sverige 1999. Totalt sex stycken demonstrationsplanteringar med barr och löv anlades i Skåne, Blekinge och Hal-

land. Syftet med dessa planteringar var flera. Bl.a. att studera snytbaggens utveckling. Här kunde konstateras att an-greppen på ädellöv blev små, vilket man redan visste. Skadorna på gran blev stora, vilket man också visste. Det man inte riktigt visste men nu kunde konstatera var att lövinblandningen inte hade någon större effekt när det gäller skadorna på gran.

Efter stormen 1999 infördes ett särskilt återväxtstöd med syftet att öka andelen ädellöv som ersättning för gran. Det har genomförts en inventering av ett urval av de planteringar (ca 300 hektar) som fått del av det statliga stödet. Lite om resultaten av den inventeringen presenterades av Jonas Bergqvist och Jonas Cedergren från Skogsstyrelsen medan åhörarna kunde intaga eftermiddagskaffe som sponsrats av Christinehof och Högestads förvaltning AB.

*Carl Piper, Christinehof & Högestad, mottagare av Ekfrämjandets rikspris Ekskrinet.
- Foto: Thomas Thörnqvist.*

Tack och prisutdelning

Det var nu så långt lidet på eftermiddagen att det var hög tid att försöka avbryta diskussionen och förbereda avslutningen. Jan Linder började med att konstatera att två dagar kan gå fort, men att dessa två exkursionsdagar gått ovanligt fort. Jan konstaterade att exkursionen förhoppningsvis gett deltagarna en bred belysning av vad ädellövskogsbrukaren kan möta under en omloppstid. Jan tackade alla som på olika sätt bidragit till att göra årets exkursion så lyckad.

Ett extra trevligt inslag i avslutningen var att Ekfrämjandet detta år kunde av-

sluta exkursionen med att utdela Ekfrämjandets finaste utmärkelse, Ekskrinet, till Carl Piper. Motiveringen, som formulerats och upplästes av *Gustav Fredriksson*, finns på annan plats i detta nummer av Ekbladet. Carl Piper tackade för utmärkelsen, men betonade att det goda resultat som skapats på fastigheten inte bara är ägarens förtjänst. Kloka medarbetare såväl skogsarbetare som skogsförvaltare har genom åren lagt grunden till dagens resultat. Utmärkelsen är en stimulans till fortsatt arbete med den inriktning man valt.